

ДИСКУРС ИНДИВИДУАЛЛИГИНИ ИФОДАЛОВЧИ БЕЛГИЛАР

Асронова Мохигул Мусабоевна

Андижон давлат университети доценти

Аннотация: Ушбу мақолада дискурс индивидуаллигини ифодаловчи белгилар, дискурснинг ўзига хослиги ва индивидуаллигини фарқловчи белгилар, лексика ва лингвистик хусусиятлари, синтактик хусусиятлари, мазмун хусусиятлари, метакоммуникатив воситалардан фойдаланиш, контекстнинг ўзига хослиги ва дискурс индивидуаллигини аниқловчи белги ва воситалар ёритиб берилган.

Калит сўзлар: фармацевтик дискурс, тиббий дискурс, индивидуаллик, махсус лексика, лингвистик хусусият, синтактик хусусият.

Дискурс индивидуаллигини кўрсатувчи қатор белгилар бўлиб, дискурснинг ўзига хослиги ва индивидуаллигини фарқловчи белгилар сифатида қуйидаги хусусиятларга эътибор бериш мақсадга мувофиқ:

1. Лексика ва лингвистик хусусиятлар: дискурснинг индивидуаллиги ўзига хос лексика, фразеологик бирлик, атамалар, стилистик воситалар ва лисоний воситалардан фойдаланишда намоён бўлиши мумкин. Мисол учун, ҳар бир шахснинг ўзига хос фикрларини ифодалаш ва шакллантиришнинг ўзига хос усули бўлиб, бу индивидуаллик кўрсаткичи бўлиши мумкин.

2. Синтактик хусусиятлар: гапларнинг тузилиши, уларнинг узунлиги, мураккаблиги ва мураккаб қурилмаларнинг қўлланилиши ҳам нутқнинг индивидуаллигини кўрсатиши мумкин. Баъзи одамлар янада мураккаб ва мавхум конструкцияларни афзал кўришади, бошқалари эса содда ва оддий ифода услубини афзал кўришади.

3. Мавзу ва мазмун хусусиятлари: нутқнинг индивидуаллиги муҳокама қилинадиган мавзулар, муаммоларни кўриб чиқишга ёндашиш хусусиятлари ва турли нуқтаи назарлар орқали ҳам намоён бўлади. Ҳар бир инсоннинг ўзига хос қизиқиш, қадриятлари ва ҳаётий тажрибаси мавжуд, улар мулоқотда акс этади.

4. Метакоммуникатив воситалардан фойдаланиш. Бу нутқда сўзловчининг айтилган гапга муносабати, унинг эмоционал ҳолати, фикр ифодасига бўлган ишончи ва ҳар бир шахсга хос бўлган бошқа жиҳатларни билдирувчи мета-шарҳлар, сигналлар ва белгилардан фойдаланишдан иборат.

5. Контекстуал хусусиятлари: нутқнинг индивидуаллиги мулоқот контексти, ижтимоий-маданий ва ижтимоий муҳитга, мулоқот мақсади ва дискурс иштирокчилари ўртасидаги муносабат(лар)га ҳам боғлиқ бўлади.

Дискурснинг индивидуаллигини тан олиш коммуникатив хулқ-атворни тушуниш, шахсий хусусиятлар ва мулоқотнинг ўзига хос белгиларини баҳолаш, шунингдек, матн таҳлили ва дискурсив амалиётини бажариш учун муҳим.

Дискурс индивидуаллигини аниқловчи (кўрсатувчи) белги ва воситалар. Нутқнинг индивидуаллигини қуйидаги белгилар воситасида аниқлаш мумкин:

1. Услубий ва лингвистик хусусиятлар: лексика, фразеологик бирликлар, нутқ услубини таҳлил қилиш, турли лингвистик усуллар ва услуб элементларидан фойдаланиш нутқнинг ўзига хос хусусиятлари ҳамда ва унинг муаллифлигини аниқлашга ёрдам беради.

2. Синтактик оборотлар ва гап структураси. Гапларнинг тузилиши, уларнинг мураккаблиги, синтактик оборот турлари ва матн қурилишини ўрганиш ҳам нутқнинг индивидуаллигини англашга ёрдам беради.

3. Мавзу ва мазмуннинг ўзига хослиги. Нутқда ўзига хос мавзу, мотивлар, нуқтаи назар ва фикрлаш усулларини аниқлаш муаллифнинг мулоқотга индивидуал ёндашувини аниқлашга ёрдам беради.

4. Ҳиссий бўёқдорлик ва экспрессив оттенка: ҳиссий бўёқдорлик дискурсдаги ҳиссий оттенка ва нюансларни таҳлил қилиш индивидуал услуб ва фикрларни ифодалаш ёндашувининг хусусиятларини очиб беради.

5. Метакоммуникатив воситалардан фойдаланиш. Сўзловчининг ўз фикрига муносабатини акс эттирувчи мета-шарҳлар, белгилар ва бошқа хусусиятларга мурожаат қилиш ҳам дискурснинг индивидуаллигини аниқлашда аҳамиятли.

6. Контекстнинг ўзига хослиги: алоқа ва мулоқотнинг ижтимоий-маданий, ижтимоий ва бошқа контекстини ҳисобга олиш дискурснинг индивидуаллиги ва унинг ўзаро таъсир хусусиятлари билан боғлиқлигини ажратишга ёрдам беради.

Умуман олганда, дискурснинг индивидуаллигини муаллифнинг индивидуал менталитети, фикрлаш услуби ва мулоқот қилиш афзалликларини акс эттирувчи ўзига хос лингвистик, структур, мазмуний, ҳиссий ва контекстуал хусусиятлар орқали аниқлаш мумкин.

Тиббий дискурснинг ўзига хос хусусиятлари. Тиббий дискурс, ҳар қандай мулоқот соҳаси каби, муаллифнинг индивидуаллиги, профессионал мулоқот услуби ҳамда ва тиббий матнларнинг ўзига хос хусусиятларини акс эттирувчи алоҳида белгиларга эга бўлиши мумкин. Тиббий дискурснинг ўзига хос хусусиятлари қуйидагилардан иборат бўлиши мумкин:

1. Терминология ва махсус лексика: тиббий дискурс ўзига хос терминология ва лексикадан фойдаланиш билан тавсифланади, улар тиббиёт мутахассислиги ёки соҳасига, шунингдек, муаллифнинг шахсий касбий хоҳишларига қараб фарқ қилиши мумкин.

2. Тиббий аниқлик ва ифода мукаммалиги. Тиббий дискурда сўзнинг аниқ ва равшанлиги муҳим аҳамиятга эга, бу муаллифнинг индивидуал услубида, унинг афзалликларида ва маълумотни тақдим этиш усулида акс этади.

3. Эмпатия ва сезгирлик. Тиббий дискурда беморлар ва уларнинг шароитларига нисбатан эмпатия ва сезгирлик алоҳида ўрин тутди.

Муаллифнинг эмпатия, тушуниш ва психологик ёрдамни ифодалашга шахсий ёндашуви тиббий нутқда ҳам намоён бўлиши мумкин.

4. Илмий тадқиқот услуби. Кўпгина тиббий дискурсларда илмий тадқиқот, усуллар, натижа ва хулосалар ҳақида маълумотлар мавжуд. Тиббий дискурснинг индивидуаллиги илмий услубнинг ўзига хос хусусиятлари, илмий маълумотларни келтириш ва тақдим этиш усуллари орқали намоён бўлиши мумкин.

5. Матннинг тузилиши ва ташкил этилиши. Тиббий дискурснинг индивидуаллиги матнларнинг ўзига хос тузилиши ва ташкил этилиши, ҳар хил турдаги ҳужжатлардан фойдаланиш (масалан, тиббий эслатма, клиник ҳисобот, илмий мақола) орқали намоён бўлиши мумкин.

6. Ижтимоий-маданий контекст. Тиббий дискурда тиббиёт соҳасида мулоқот ва муносабатнинг индивидуаллигига таъсир қилиши мумкин бўлган ижтимоий-маданий хусусиятларни, қабул қилинган меъёрлар ва қадриятларни ҳисобга олиш ҳам муҳим.

Шундай қилиб, тиббий дискурс ўзининг шахсий хусусиятларига эга бўлади, бу соғлиқни сақлаш соҳаси контекстида профессионал танловлар, мулоқот услубини ва тиббий матнларнинг ўзига хос хусусиятларини акс эттиради.

Фармацевтик дискурснинг индивидуал хусусиятлари. Фармацевтик дискурс сулоқотнинг ўзига хос тармоғи сифатида, шунингдек, фармация ва тиббиёт соҳасидаги ўзаро таъсир ва мулоқот хусусиятларини акс эттирувчи индивидуал хусусиятларга эга. Фармацевтик дискурснинг ўзига хос (индивидуал) айрим хусусиятларига қуйидагилар киради:

1. Ихтисослашган терминология ва лексика. Фармацевтик нутқ фармакология, дори терапияси, фармацевтика технологияси ва фармацевтиканинг бошқа жиҳатлари билан боғлиқ бўлган махсус терминология, техник атамалар, лексикадан фойдаланиш билан тавсифланади.

2. Ифода усулининг аниқ ва равшанлиги. Фармацевтик дискурда дори воситалари, уларнинг дозалари, қўллаш бўйича кўрсатма ва фармацевтиканинг бошқа жиҳатлари тўғрисидаги маълумотларнинг тўғри ва равшанлиги муҳим аҳамиятга эга. Индивидуал хусусиятлар матннинг тафсилоти ва тузилиши даражасида намоён бўлиши мумкин.

3. Беморлар билан мулоқот. Фармацевтик дискурснинг муҳим жиҳати беморлар билан ўзаро муносабатда бўлиш, уларга қабул қилаётган дори-дармонлар, уларнинг таъсири, ножўя таъсири ва ҳоказолар ҳақида маълумотларни тушунтиришдир. Индивидуал хусусиятлар беморлар билан мулоқот қилиш ва маълумотни ошкор қилиш ёндашувида акс этиши мумкин.

4. Тиббий-ижтимоий соҳа элементлари. Фармацевтик дискурда дори воситаларидан фойдаланиш, беморларнинг саломатлиги ва фаровонлиги билан боғлиқ ижтимоий ва тиббий жиҳатлар тўғрисидаги маълумотлар ҳам бўлади.

Муаллифнинг индивидуал хусусиятлари эмпатия, ҳамдардлик ва тушуниш жиҳатларида намоён бўлиши мумкин.

5. Матннинг тузилиши ва услуби. Фармацевтик дискурснинг индивидуаллиги матнларни аниқ ташкил этиш ва тизимлаштириш, маълум турдаги ҳужжатлардан фойдаланиш (масалан, фойдаланиш бўйича кўрсатма, рецепт, клиник ҳисоботлар) орқали намоён бўлиши мумкин.

6. Тиббиёт мутахассислари билан мулоқот. Фармацевтик дискурснинг муҳим жиҳати тиббиёт ходимлари билан ўзаро алоқада бўлиш, дори воситалари, улардан фойдаланиш, ножўя таъсирлар ва фармацевтиканинг бошқа жиҳатлари ҳақида маълумот алмашиш бўлиб, шулар орқали муаллифнинг индивидуал хусусиятларини ҳам акс эттиради.

Шундай қилиб, фармацевтика дискурс ўзига хос индивидуал хусусиятларга эга бўлиб, у профессионал ўзига хос манера, мулоқот услуби, а фармация ва тиббиёт соҳасидаги ўзаро таъсирнинг ўзига хос хусусиятларини акс эттиради.

Беморни реабилитация қилишдан кейинги жараён дискурсининг индивидуаллиги. Реабилитация жараёнидан ўтгандан сўнг, бемор соғлиғи ва хатти-ҳаракатларидаги ўзгаришларга муваффақиятли мослашиш натижасида индивидуал нутқни намоён қилиши мумкин. Реабилитациядан кейинги дискурснинг баъзи индивидуал хусусиятларини қуйидаги келтирамир:

1. Ўз соғлиғи ҳолатидан хабардорлик даражаси: реабилитациядан ўтган шахс ўзининг соғлиғи ҳолатини кўпроқ тушуниши мумкин, бу унинг соғлиғи ва даволаниши ҳақида суҳбатларда хабардорлик ва оқилликда намоён бўлади.

2. Ишонч ва ўз-ўзини англаш. Муваффақиятли реабилитация беморнинг ўзига бўлган ҳурмати ва ишончини оширади, бу ўз фикр ва ҳис-туйғуларини янада ишончли ва аниқ ифодалашда намоён бўлиши мумкин.

3. Ҳиссий очиқлик. Реабилитациядан сўнг, инсон ўз ҳис-туйғу, тажрибаларини ифодалашда янада очиқ бўлиши мумкин, бу унинг шифокор билан мулоқот дискурсининг индивидуал хусусиятларига таъсир қилади.

4. Ўзгаришларни қабул қилиш. Реабилитациядан сўнг, инсон ўз ҳаётидаги ўзгаришларга яхшироқ мослаша олади, бу унинг нутқининг индивидуал хусусиятларига таъсир кўрсатмай қолмайди.

5. Мулоқот қилиш қобилияти. Муваффақиятли реабилитация беморнинг мулоқот қилиш ва ўзаро таъсир қилиш қобилиятини яхшилайдди, бу унинг ўзини ифода этиш ва бошқалар билан мулоқот қилиш қобилиятида намоён бўлади.

Шундай қилиб, реабилитациядан кейинги дискурснинг индивидуаллиги касаллик ва даволаниш натижасида юзага келган янги шароит ҳамда ўзгаришларга мослашиш жараёнининг муваффақияти кўрсаткичидир.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎХАТИ:

1. Алмаматова Ш. Ўзбек тили фраземаларининг компонент таҳлили. Филол. фанл. номз....дисс. автореф. – Тошкент, 2008 – 44 б.
2. Гвоздев В.В. Место пословиц как структурно-семантических образований в языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – М., 1983. –14 с.
3. Абдураҳмонов Х. Особенности синтаксиса узбекского устного народного творчества: дис. ... док. филол. наук. – Ташкент, 1977. – 48 с.
4. Рашидова У. Ўзбек тилидаги соматик ибораларнинг семантик-прагматик таҳлили: Филол. фанл. фалсафа д-ри (PhD) дисс... автореф.– Самарқанд, 2018.–51 б.
5. Садриддинова М. Лексика узбекских пословиц и поговорок: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Ташкент, 1985. – 18 с.